

Feyzi Bey (PİRİNÇÇİOĞLU) (1878-1933)

Pirinççizade Feyzi Bey, 1878'de Diyarbakır'da doğdu. Babası Osmanlı Meclis-i Mebusan Diyarbakır milletvekillerinden Pirinççizade Arif Bey, Annesi Emine Hanım'dır. İlk ve ortaöğrenimini Diyarbakır Askeri Rüştîyesi ve İdadisinde tamamladı. Bir süre memurluk yaptıktan sonra tarım ve ticaretle uğraştı. Osmanlı Meclis-i Mebusanda milletvekili olan babası Arif Bey'in ölümü üzerine yapılan ara seçimde 6 Mayıs 1909'da milletvekili seçilerek 10 Haziran'da Meclise katıldı. Meclisteki yerini II. ve III. dönemlerde yapılan seçimlerde de korudu. Meclis-i Mebusanda divan kâtipliği ve nafia encümeninde görev yaptı.

1913'te İstanbul'da Kürt Talebe-Hevi Cemiyetinin kongresine katıldı. Burada toplantıya katılan kişilerden farklı düşündüğünü belirterek, gençlerin siyasi işlere karışmaması, kendi dersleriyle uğraşmaları gerektiğini söyledi. Kongrede Kürtlerin ayrı bağımsız bir unsur olma düşüncesine karşı olduğunu belirtti.

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi'nden sonra İngilizler Ermeni tehciri ile alakası olduğu iddiasıyla tutuklamalara başladı. Bu kişilerden biride Feyzi Bey idi. Ermeni tehciri ile ilgilerinin oldukları ve bu yönde propaganda faaliyetlerine girdikleri iddiasıyla İngiliz Mareşali Allenby'nin yazılı bildirisini, Amiral Calthorpe'un talebi ve Tevfik Paşa Kabinesi'nin kararı üzerine 17 Ocak 1919 tarihinde Feyzi Bey, İngilizler tarafından tutuklandı. Gerekçe olarak; tehcir sırasında rol aldıkları, Ermenileri öldürme işinde buldukları ve doğu da milli aşiretleri İngilizlerin aleyhine teşvik ettikleri yönünde iddialar vardı. Ayrıca Ermenilerin şahsen yaptıkları şikâyetler, verdikleri dilekçeler ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Ermeni kiliselerinin yapmış olduğu ihbarlarda tutuklanmalarında büyük rol oynadı. İlk olarak 15 Şubat 1919 tarihinde de Mısır'daki Seydi Beşir Kampı'na gönderildi. Burada bir süre tutuklu kaldıktan sonra 23 Temmuz 1919 tarihinde Malta'ya sürgün edildi. Osmanlı Meclis-i Mebusanı son dönemi için 14 Ocak 1920'de yapılan seçimde yeniden Diyarbakır milletvekili seçildi. Ancak sürgünde olduğu için Meclis çalışmalarına katılamadı.

Anadolu'da Sakarya Meydan Muharebesi yapıldığı esnada Feyzi Bey, Malta'daki İttihatçılar tarafından hazırlanan bir plana dahil olarak on altı kişilik bir grupla 6 Eylül 1921 tarihinde Malta'dan firar etti. Meclise Malta dönüşü bir telgraf göndererek üç seneden beri uzak kaldığı ülkesine büyük özlem duyduğunu belirterek Meclise, hükümete ve orduya minnetini ilettili. 2 Ocak 1922 tarihinden itibaren TBMM'de Diyarbakır milletvekili olarak Meclis çalışmalarına katıldı.

Meclisin 14 Ocak 1922 tarihli oturumunda 173 oy alarak Nâfia (bayındırlık) Vekili seçildi. Genel Kurulda söz alarak teşekkürlerini iletip, görevini hakkıyla yapmaya çalışacağını belirtti. 12 Kasım 1922'de Türkiye-Rusya Ticaret ve Konsolosluk Antlaşması'nın yapılması için görevlendirilen heyetin başkanı oldu.

Feyzi Bey, Nâfia Vekili olduğu dönemde verilen birçok soru önergesine cevap vermenin yanı sıra değişik konularda da görüş bildirdi. Bunlardan bazıları şu şekildedir. Lozan Konferansı'nda Müttefik Devletlerin konferansa İstanbul Hükümeti'ni de çağırması ve Sadrazam Tevfik Paşa'nın katılma isteği Mecliste tartışıldı ve neticede İstanbul Hükümeti'nin Lozan Konferansı'na katılması Meclis tarafından kabul görmedi. Bunun üzerine Saltanatın kaldırılması gündeme geldi. Feyzi Bey, 30 Ekim 1922 tarihli Meclis oturumunda söz alarak Saltanatın varlığının kabul edilemeyeceğini, milletin artık hükümdarlarla değil kendi hakkıyla elde ettiği hukukla yaşadığını belirtti. Hilafetin durumuyla ilgili olarak da makamın şu anda esaret altında olduğunu, Meclis tarafından korunacağını söyledi. Ülkenin tek temsilcisinin Türkiye Büyük Millet Meclis'i olduğunu sözlerine ekledi.

Meclisin 8 Nisan 1923 tarihli oturumunda "Şarki Anadolu Demiryolları Projesi" ile ilgili görüşmeler devam ederken Feyzi Bey, projenin kabul edilmesinin önemli olduğunu ve projeye demiryollarının kırk iki vilayetten geçerek büyük bir ihtiyacı karşılayacağını belirtti. Projeye Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti adına Feyzi Bey ile Amerika Otoman-Amerikan Dövolonman Kompani Şirketi namına Mr. A. Kenedi ve Mr. Artur Chester arasında katıldı. Projeye göre demiryolları Sivas'tan başlayarak, Harput, Ergani, Diyarbakır, Bitlis'e Van Gölü'nün kuzey ve güneyini takiben Van'a, Harput civarından ayrılarak Ceyhan vadisini takiben Yumurtalık'a şeklinde yol güzergâhı verildi. Proje ile ilgili kanun 7-8 Nisan 1923'te Meclis gündemine getirildi. Yapılan görüşmelerden sonra 9 Nisan 1923 tarihli Meclis oturumunda "Şarki- Anadolu Demiryolları Hakkındaki Kanun" oylamaya sunulmuş ve kabul edildi.

Feyzi Bey, 1923 Genel Seçimleri için tekrardan Diyarbakır'dan aday gösterildi. 30 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 447 oy alarak milletvekili seçildi. Meclis'in 14 Ağustos 1923 tarihinde Heyet-i Vekile seçimleri yapıldı. Feyzi Bey, 190 oyla Ali Fethi (Okyar) Hükümetinde Nâfia (bayındırlık) Vekili oldu. Görevi Mart 1925'e kadar sürdü.

Fevzi Bey'in bu dönem ki siyasi faaliyetlerine baktığımızda; bölgeye ekonomik kalkınma sağlaması için ve Ergani Bakır Madeni'nin işletilmesi amacıyla Cumhuriyet tarihinin ilk demiryolu projesi olan Arada-Diyarbakır-Ergani hattı için Meclis'e 17 Ocak 1924 yılında bir kanun teklifi verdi.

Feyzi Bey, 2 Mart 1924 tarihinde halifeliğin kaldırılması için Cumhuriyet Halk Fırkasının (CHF) grup toplantısında sunulan kanun teklifinin kabul edilmesi üzerine ilgili kanununun 2. maddesine itiraz etti. İlgili madde şu şeklideydi: *Mahlu' Halife ve Osmanlı saltanat-ı münderisesi hanedanın erkek ve kadın bilcümüle âzâsı ve damatlar Türkiye Cumhuriyeti memâliki dâhilinde ikamet etmek hakkından ebediyen memnudurlar. Bu hanedana mensup kadınlardan mütevellit kimseler de Âli Osmani' den addedilirler* Ancak CHF grup toplantısında 2. maddeyle ilgili görüşmelerden sonra kadınların ve damatların çıkarılması yönünde yapılan itiraz kabul edilmedi. Hem grup toplantısında hem de Meclis Genel Kurulunda 2. maddenin değiştirilmesiyle ilgili önergeler kabul edilmeyerek 2. madde olduğu gibi yasalastı.

Millî Mücadele'de Sivrihisar Cephesinde fedakârlıkla hizmette bulunması dolayısıyla hamili olduğu yeşil şeritli istiklal madalyasının kırmızı-yeşil şeritli olarak değiştirilmesi TBMM'nin 26 Mayıs 1927 tarihli 340 sayılı kararı ile kabul edildi. Parlamentoda bulunduğu sürece birçok konuda görüş ve önergelerde bulundu. 1927 yılında vekillik görevi sona erdi. Yedi çocuk babası olan Feyzi Bey, 17 Şubat 1933'te İstanbul'da vefat etti.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri ve Resmî Belgeler

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

BCA, 030/196.342.11.

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, D II / C 1, s.235.

TBMM Arşivi, Feyzi Pirinçcioğlu'nun Tercüme-i Hal Kâğıdı.

TBMM Arşivi, Diyarbakır Milletvekillerinin II. Dönem Seçim Mazbataları.

TBMM Zabıt Ceridesi, D I / C 15, s.192.

TBMM Zabıt Ceridesi, D I / C 15, s.287.

TBMM Zabıt Ceridesi, D I / C 24, s.277.

TBMM Zabıt Ceridesi, D I / C 28, s.447.

TBMM Zabıt Ceridesi, D I / C 29, s.23-24.

TBMM Zabıt Ceridesi, D II / C I, s.33.

TBMM Zabıt Ceridesi, D II / C I, s.62.

TBMM Zabıt Ceridesi, D II / C 5, s.163.

TBMM Zabıt Ceridesi, D II / C 7, s.68.

TBMM Albümü (1920-1950), TBMM Basın ve Halka İlişkiler Müdürlüğü I, Ankara 2010.

Telif Eserler

ALPKAYA, Faruk, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (1923-1924)**, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

CELİLÊ Celil, **Kürt Aydınlanması**, (Rusça'dan çeviren: Arif Karabağ), Avesta Yayınevi, İstanbul 2013.

CHP Grup Toplantısı Tutanakları (1923-1924) Hazırlayan: Yücel Demirel-Osman Zeki Konur, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2002.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem**, III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1993.

GOLOĞLU, Mahmut, **Cumhuriyete Doğru**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.

GÖKBİLGİN, Tayyib, **Millî Mücadele Başlarken**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2011.

GÜLDOĞAN, Vedat, **Diyarbakır Tarihi**, Ankara 2011.

GÜNEŞ, İhsan, **Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Hükümetler: Programları ve Meclis'teki Yankıları (1908-1923)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

GÜNEŞ, İhsan, **Atatürk Dönemi Türkiye'sinde Milletvekili Genel Seçimleri (1919-1935)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

KARACA, Taha Niyazi, **Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri**, Ankara 2004.

KENDİRCİ, Hasan, **Meclis-i Mebusan'dan Türkiye Büyük Millet Meclisine Kopuş ve Süreklilikler**, Kitap Yayınları, İstanbul 2009.

MALMİSANIJ, **20.Yüzyılın Başında Diyarbakir'de Kürt Ulusçuluğu (1900-1920)**, Vate Yayınevi, İstanbul 2010.

Mehmed Ubeydullah Efendi'nin Malta, Afganistan ve İran Hatıraları, (Haz: Ömer Hakan Özalp), **Dergâh** Yayınları, İstanbul 2002.

NOMER, Kemâleddin, **Şeriat Hilâfet Cumhuriyet Laiklik**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1996.

SABİS, Ali İhsan, **Harp Hatıralarım**, V, Ankara 1952.

ŞAHİN, Mehmet Serkan, **II. Dönem Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda Diyarbakir Mebusları ve Siyasi Faaliyetleri (1912)**, Tanzimat'tan Günümüze Diyarbakır, Manas Yayınları, Ankara 2019.

ŞİMŞİR, Bilal N., **Malta Sürgünleri**, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2012.

TANSEL, Fevziye Abdullah, **Ziya Gökalp Külliyyatı-II Limni ve Malta Mektupları**, TTK Basımevi, Ankara 1989.

TURAN, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi I**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2004.

Sürelî Yayın Gazete ve Dergiler

Cumhuriyet, 19 Şubat 1933, s.1

Millî Mecmua, 5 Kasım 1924, 1. sene, S. 24, s.381.

23/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/feyzi-bey-pirinccioglu-1878-1933-2/?pdf=6987> adresinden erişilmiştir